

правильного і більш доступного сприйняття потребують певної систематизації та інтерпретації [2, с. 4].

З цього випливає висновок, що виокремити норми про залучення експерта чи експертної установи в кримінальному провадженні в окрему главу потрібно та можливо. Змістовно це може бути глава 20-1, адже відмінності об'єкта, суб'єктів та змісту залучення експерта чи експертної установи дозволяють вести мову про виділення в окрему групу норм, які регулюють таку діяльність під час досудового розслідування.

Окрім того, аналіз норм КПК України, який регулює порядок залучення експерта або експертної установи дозволив звернути увагу на особливості того, що потерпілий, згідно норм чинного КПК України процесуально позбавлений права залучити експерта у кримінальному провадженні. З метою урегулювання цього питання необхідно внести зміни до КПК України. Частину 1 ст. 242 КПК України необхідно викласти у такій редакції: «1. Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження, потерпілий або його представник, або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту, або потерпілого у випадках та порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права», а частину 1 ст. 244 КПК України після слів «Сторона захисту...» доповнити словом «потерпілий», а п. 2 ч. 1 ст. 244 КПК України викласти у такій редакції «2) сторона захисту, потерпілий не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин».

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Аксенов С. А., Дмитриев Е. Г., Зосимов С. М., Колкутин В. В. и др. Судебные экспертизы. Научно-практическое пособие. 3-е изд., доп. Москва.: Юрлитинформ, 2008. 296 с.

Чорний Микола Васильович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат медичних наук, доцент;

Терьошина Олена Миколаївна,

судовий експерт відділу дактилоскопічних досліджень Київського НДЕКЦ МВС України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї

На сьогодні в Україні відсутнє комплексне репрезентативне дослідження щодо особи, яка вчинила насильство в сім'ї. Проте,

окремі науковці у своїх роботах ставлять за мету, серед іншого, вивчення осіб, які вчинили насильство в сім'ї, визначення їх характеристик та створення узагальненого соціального портрету особи, яка вчинила насильство в сім'ї.

Серед основних критеріїв нашого аналізу – стать; вік; соціальне становище і рід занять; освіта; галузь виробництва, де працює правопорушник; проживання; громадянство; сімейний стан; стан особи на момент вчинення правопорушення (наявність/відсутність алкогольного сп'яніння або наркотичного збудження); адміністративне правопорушення вчинене: самостійно, в групі; наявність/відсутність притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення подібних правопорушень протягом року; наявність/відсутність судимості; час вчинення правопорушення, стан здоров'я.

У результаті проведення аналізу отримані наступні результати.

Більшість таких правопорушень вчиняється чоловіками (92 %), тільки 8 % – жінками. За віковою групою значну частину становлять особи у віці 30–39 (39 %) та 40–49 (28 %) років, або ж кожен третій, всього 7 % та 13 % у віці 16–24 та 25–29 років відповідно, 8 % у віці 50–59 років, 5 % у віці 60 років і старше. Половина (51 %) правопорушників не працює, кожний третій (36 %) зайнятий на робітничих професіях, серед яких: 49 % в галузі промисловості, 24 % на будівництві, 8 % на транспорті, 1 % в освіті, у галузі обслуговування населення (переважно торгівлі та харчуванні) 18 %. За рівнем освіти: більше половини (56 %) мають середню та нижче освіту, кожний третій (36 %) – середню спеціальну, 3 % – незакінчену вищу, 5 % – вищу. Цей факт свідчить про превентивну роль освіти: чим вища у громадянина освіта, тим нижчий рівень вчинення такого виду правопорушень. За допомогою освіти, а це головним чином процес виховання, особа досягає загальноприйнятих для всього суспільства принципів і правил поведінки, належного культурного рівня. Лише 4 % адміністративних правопорушень вчиняється мешканцями села, що перебувають у місті в гостях, у відпустці або ж працюють на постійній основі. Такий ж невеликий відсоток й іноземців (2 %). Серед правопорушників майже половина одружені (46 %): у таких випадках має місце насилля чоловіка щодо своєї дружини, її близьких родичів; 15 % – розлучені: в більшості випадків конфлікт виникає між колишніми чоловіком і дружиною, рідше – колишнім чоловіком і близькими родичами дружини; 37 %, або ж більше 1/3 – неодружені: насильство зазвичай вчиняється сином щодо свого батька (вітчима) або ж матері (мачухи), племінником – стосовно своєї тітки, онуком щодо своєї бабці чи діда. Слід підкреслити, що постраждалою стороною в більшості випадків є жінка. 3/4 (74 %) таких правопорушень вчиняється у стані алкогольного сп'яніння, що призводить до виникнення конфліктної ситуації між родичами [1].

Вияв насильницької та агресивної поведінки часто залежить від здоров'я особи, яка вчиняє насильство в сім'ї. Це пов'язано з

наслідками черепно-мозкових травм, гормональним дисбалансом в організмі, порушенням обміну речовин в організмі людини, психічними захворюваннями. Черепно-мозкові травми викликають часто незворотні зміни в поведінці людини, оскільки порушують рефлекси і реакції людини.

Часто зміна афекту відбувалася як під впливом психотравмуючої ситуації, так і спонтанно. Відмічалася схильність до експлозивних реакцій та дисфоричних станів тощо. На роботі такі працівники характеризувалися посередньо – в характеристиках відмічалася їхня конфліктність, брутальність, непокірність[2].

Як показує наукове дослідження «Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень» найбільш типовими емоційно-вольовими рисами злочинців були: запальність, імпульсивність, агресивність – більше третини; грубість, жорстокість – у 20%; конфліктність, ревнивість – у 40 % [3].

З метою визначення біохімічних аспектів у нейрорегуляції психоемоційної сфери, в осіб схильних до насильства й агресивного поведіння, доцільно визначення ряду нейротрансмітерів й інших біологічно активних речовин (БАР). Як відомо, існують цілі групи нейротрансмітерів, які відповідають за психоемоційну сферу людини. Так, серотонін відповідає за емоційну стабільність, самовладання, режим сну; ацетилхолін – контроль над системами м'язів й органів, пам'ять, мислення, зосередження уваги. А гальмовий медіатор ГАМК (гама-аміномасляна кислота) – відповідає за самовладання. Ендогенні опіати забезпечують контроль фізичного й емоційного болю. При цьому, ендорфіни відповідають за почуття благополуччя, а енкефаліни забезпечують адекватну реакцію на стрес. Дофамін відповідає за позитивні почуття до інших, почуття задоволення, радості. Норадреналін або норепінефрин забезпечує енергійність, спонукання до дії, нейрогормональний контроль, реакції готовності, зібраності. Таким чином, дослідження рівню та активності цих нейромедіаторів та нейромодуляторів, у ряді випадків дозволить виявити серед агресорів тих осіб, які страждають на певні захворювання центральної нервової системи. Це дозволить або призначити їм курс лікування у відповідних фахівців, або (при наявності генетично детермінованих порушень) за можливістю проводити превентивне використання нейрокоректуючих засобів у їх нащадків.

Список використаних джерел

1. Омелянчик С.В. Адміністративно-деліктологічна характеристика особи правопорушника, що посягає на громадський порядок і громадську безпеку: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2010. 18 с.
2. Чорний М.В. Особистісний та клініко-психопатологічний аспекти завершених самогубств серед співробітників органів внутрішніх справ України та їх профілактика: автореф. дис. ... канд. мед. наук: спец. 14.01.16. Київ, 2001. 20 с.

3. Головкін Богдан Миколайович. Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Х., 2003. 20с.

Чуприна Олена Віталіївна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат медичних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ СТАНІВ ЗАЛЕЖНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Психічні розлади внаслідок зловживання психоактивними речовинами багато років поспіль займають перше місце в структурі захворюваності й поширеності розладів психіки та поведінки серед населення України [5, с. 37].

Даний факт спричиняє погіршення криміногенної ситуації в Україні – рівень агресивності населення значно підвищується при перебуванні людини в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, що збільшує ризик скоєння кримінальних правопорушень [1, с. 123].

Аналіз структури та особливостей скоєння протиправних діянь підтвердив, що особи з алкогольною залежністю переважно здійснюють агресивні суспільно небезпечні діяння проти життя і здоров'я інших осіб (вбивства, тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, тортури). Особи із залежністю від наркотичних речовин притягуються до кримінальної відповідальності здебільшого за майнові злочини, незаконні операції з наркотиками, хуліганство [7, с. 502].

Проблема судово-психіатричної оцінки станів залежності від психоактивних речовин в кримінальному провадженні набула актуальності після введення в українське законодавство юридичної категорії обмеженої осудності. Це викликало потребу у зміні експертних підходів до оцінки станів залежності в кримінальному провадженні [2, с. 41].

Про необхідність дослідження мотиваційної сфери особистості, порушення якої можуть виступати обґрунтуванням визнання особи обмежено осудною, в різні періоди зазначали судові психологи та психіатри (І.І. Семенкова, 2004; О.А. Ревенок, Х. Пшеголінська та ін. 2008; О.В. Радзевілова, 2018; Н.В. Завязкіна, 2019).

Юридичне значення алкоголізму та наркоманії визначається передбаченою законодавством України можливістю застосування до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на ґрунті зловживання психоактивними речовинами, примусового лікування залежно від міри кримінального покарання, відповідно у місцях позбавлення волі або спеціальних медичних закладах [3, с. 157].